

**А.О. Полтавський, в.о. заст. директора
з наукової роботи, здобувач кафедри криміналістики
Луганського УВС імені Е.О. Дідоренка**

Київський НДІ судових експертиз

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

У статті висвітлюються проблемні питання правової регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації в розкритті та розслідування злочинів Кримінальним процесуальним кодексом України. Сформульовані пропозиції щодо удосконалення цієї діяльності на законодавчому рівні.

Одним із дієвих засобів у розкритті та розслідуванні злочинів є **система криміналістичної реєстрації**¹, яка являє собою науково-обґрунтовану систему отримання криміналістичної значущої інформації уповноваженими органами державної влади та управління з наступним формуванням з отриманої інформації певних видів обліків², а також забезпеченням їх ведення та використання.

Необхідність удосконалення законодавчої регламентації функціонування (формування, ведення, використання) системи криміналістичної реєстрації у розкритті та розслідуванні злочинів визначалася нами раніше, у тому числі на рівні кримінально-процесуального законодавства України [наприклад, 1–3]. Основним лейтмотивом такого твердження є теза щодо визначення детального порядку функціонування системи криміналістичної реєстрації законодавчо у зв'язку з тим, що у процесі цієї діяльності суттєво зачіпаються права і свободи людини і громадянина.

Функціонування системи криміналістичної реєстрації раніше було визначено опосередковано та витікало, перш за все, з положень статей 103 та 104 Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960 [4] щодо проведення органами дізнання необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину та осіб, які його

---

¹ Тут та далі — виділено нами.

² Стала існуюча класифікація криміналістичних обліків поділяє їх на оперативно-довідкові, криміналістичні, інформаційно-довідкові (інформаційно-допоміжні) та оперативно-розшукові (останні розглядаються в курсі теорії оперативно-розшукової діяльності).

вчинили [5]. Тобто, система криміналістичної реєстрації функціонувала у рамках оперативно-розшукової діяльності та повинна була здійснюватися відповідно до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” певними оперативними підрозділами, на які покладалося здійснення такої (оперативно-розшукової) діяльності [6]. Проте, у зазначеному Законі ця діяльність фактично не визначена.

Функціонування системи криміналістичної реєстрації найбільш чітко, серед положень інших законодавчих актів, окреслювалося викладеним у:

- п.п. 11 та 13 ст. 11 Закону України “Про міліцію”, відповідно до яких працівники міліції мають право **проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозймку, дактилоскопію**³ осіб, які затримані за підозрою у вчиненні злочину або за бродяжництво⁴, взяті під варту, обвинувачуються у вчиненні злочину, осіб, підданих адміністративному арешту, а також **вести криміналістичний та оперативний облік** в обсязі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на міліцію [7];
- ст. 19 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, згідно якої центральні підрозділи МВС та СБУ **мали право збирати, накопичувати і зберігати інформацію про події і факти**, що свідчать про організовану злочинну діяльність, її причини та умови, про осіб, які беруть участь в організованій злочинній діяльності та з цією метою **створюють централізовані банки даних** [8].

Викладене дозволяє зазначити, що на законодавчому рівні правові основи функціонування системи криміналістичної реєстрації визначені якнайменше недостатньо чітко або не регламентовані зовсім. Крім того, більш детально цю діяльність регламентовано окремими відомчими правовими актами [наприклад, 9, 10].

Слід зазначити і те, що оперативно-розшукова діяльність не була процесуальною діяльністю, а відповідно до цього отриману за її допомогою інформацію, наприклад щодо особи, причетної до вчинення злочину, необхідно було “легалізувати” в порядку, визначеному діючим на той час кримінально-процесуальним законом.

---

³ На погляд автора, вжитий у зазначеному законі вислів “проводити... дактилоскопію” не відповідає сутності дії, яка регламентується. Більш точним є вислів “проводити дактилоскопіювання”.

⁴ Остання категорія осіб була виключена з переліку осіб, що підлягають обов’язковій криміналістичній реєстрації, у 2012 році.

З дією понад року нового Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПКУ) визначилися як позитивні, так і негативні стори правозастосування зазначеного кодифікованого закону. Однією з “революційних” новел чинного КПКУ є те, що окрім традиційних слідчих дій, визначених попереднім кодексом з незначними відмінностями у чинному законі, що отримали назву слідчих (розшукових) дій, введено поняття негласних слідчих (розшукових) дій. Останні — регламентовані процесуально оперативно-розшукові заходи, тобто оперативно-розшукова діяльність, отримала правову регламентацію на рівні кодифікованого закону — КПКУ.

З метою аналізу діючих норм КПКУ в частині регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації, яка, що зазначалося вище, вважалася одним з напрямків оперативно-розшукової діяльності, наведемо порядок використання одного з видів криміналістичної значущої інформації — дактилоскопічної — у розкритті та розслідуванні злочинів.

Функціонування підсистеми криміналістичної реєстрації — дактилоскопічної⁵ — умовно поділяється на ряд етапів, а саме:

- отримання дактилоскопічної інформації:
  - виявлення, фіксація та вилучення слідів рук під час проведення оглядів (місць подій) та інших слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій у “польових” лабораторних умовах;
  - відбір зразків для порівняльного дослідження (відтисків та відбитків долонної поверхні рук) для проведення експертиз (слідча (розшукова) дія);
  - отримання слідів рук при проведенні негласного дактилоскопіювання осіб (негласна слідча (розшукова) дія);
- дослідження виявленої (отриманої) дактилоскопічної інформації:
  - проведення її попереднього дослідження під час слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій для отримання пошукової інформації про ймовірного злочинця;
  - проведення дактилоскопічних досліджень (у тому числі, виявлення слідів рук на об’єктах-слідоносіях у лабораторних умовах) у рамках кримінальних проваджень;

---

⁵ Дактилоскопічна реєстрація сьогодні є наймасштабнішою у державі: до дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ вміщено понад 100 тисяч слідів рук, виявлених при огляді місць подій, та понад 5 мільйонів дактилокарт (фактично 50 мільйонів відбитків пальців рук) осіб, які підлягали дактилоскопічній реєстрації.

- забезпечення функціонування підсистеми дактилоскопічної реєстрації:
  - проведення обов’язкового дактилоскопіювання певних категорій осіб, визначених законодавчо;
  - організація функціонування (формування, ведення та використання) дактилоскопічних обліків з отриманої дактилоскопічної інформації під час проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі експертиз, негласних слідчих (розшукових) дій (як правило, слідів рук), а також під час проведення дактилоскопічної реєстрації (як правило, дактилокарт).

При вивченні положень КПКУ [11], що регламентують діяльність з отримання та використання дактилоскопічної інформації під час кримінальних проваджень, нами визначено ряд певних проблем.

1. КПКУ взагалі не визначено порядок перевірки виявленої слідової (у тому числі дактилоскопічної) інформації за криміналістичними обліками органів внутрішніх справ України. Так, моделюючи стандартну ситуацію щодо вилучення дактилоскопічної слідової інформації, наприклад, при вчиненні вбивства, зазначимо, що така інформація, поза усіляким сумнівом, потребує негайної перевірки за відповідними дактилоскопічними обліками з метою встановлення ймовірної особи злочинця. При цьому, частиною 2 статті 214 КПКУ передбачено, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — Реєстр). Частиною 3 тієї ж статті передбачена відповідальність за здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Реєстру або без такого внесення. Навіть, якщо під час проведення огляду місця події існує можливість внесення відомостей про злочин до Реєстру, законодавцем зазначена робота з перевірки слідової (у тому числі, дактилоскопічної) інформації за відповідними криміналістичними обліками не регламентована ні як слідча (розшукова) дія, ні як негласна слідча (розшукова) дія. У цьому випадку, відповідно до норм КПК, слідова інформація повинна бути направлена для проведення експертизи, але навіть і при отриманні позитивних результатів, тобто виявлення слідів ймовірного злочинця, їх перевірка не регламентована КПКУ. Таким чином, в певній мірі нівелюється робота правоохоронних органів, яка декілька десятиліть носить назву “розкриття злочину за гарячими слідами”.

2. Статтею 245 КПКУ передбачено отримання зразків для експертизи, якими можуть бути:

- відбитки пальців рук;

- зліпки зубів;
- біологічні зразки: слини, крові, сперми тощо.

При цьому, законодавцем у частині третій зазначеної статті передбачено незрозумілий вибірковий підхід щодо примусового відібрання тільки біологічних зразків, що фактично обмежує примусове відібрання інших зразків, які можуть дати можливість встановити особу злочинця. Особливо це актуально у випадку, коли біологічна інформація не вилучалася при огляді, наприклад, місця вбивства, а вилучалися сліди рук, зубів, шкіри людини тощо.

3. Статтею 274 КПКУ визначений порядок негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, який раніше регламентувався відомчими нормативними документами з відповідним грифом таємності. У випадку, наприклад, виявлення, фіксації та вилучення спеціалістом слідів рук в місцях перебування особи, що може бути причетною до вчинення злочину, зі змісту зазначеної статті незрозуміла “доля” такої дактилоскопічної слідової інформації: або дослідження її під час проведення експертизи з винесенням відповідної ухвали та оформленням результатів експертизи висновком експерта, або дослідження її за запитом слідчого чи оперативного підрозділу з оформленням результатів проведеного дослідження висновком спеціаліста, або перевіркою за запитом слідчого чи оперативного підрозділу за дактилоскопічним обліком з оформленням результатів довідкою спеціаліста. В останньому випадку є можливість підтвердити або встановити інші кондуктні дані особи, що може бути причетною до вчинення злочину, а також перевірити її на причетність до вчинення як злочину, за фактом вчинення якого порушено кримінальне провадження, в рамках якого вона перевіряється, так і вчинення інших злочинів. При цьому, цікава вибірковість законодавця щодо “долі” інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ч. 3 ст. 266 КПКУ), яка визначає, що носії інформації та технічні засоби, за допомогою яких отримано інформацію, можуть бути предметом дослідження відповідних **спеціалістів** або **експертів**. Якщо проведення експертиз у КПКУ регламентовано достатньо повно (ст.ст. 242–245 КПКУ), то проведення досліджень спеціалістом обмежено та зведено лише до надання консультацій, надання безпосередньої технічної допомоги тощо (ч. 1 ст. 71 КПКУ), що на наш погляд, є недостатнім.

4. Інша проблема полягає у тому, що не врегульовано використання об'єктів, які вміщено до інформаційно-довідкових обліків, при проведенні судових експертиз. Наприклад, відповідно до ст. 20 Закону

України “Про судову експертизу” [12] підприємства, установи, організації незалежно від форм власності зобов’язані надавати безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, державним установам, а також за згодою, натурні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення й оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи. Крім того, державні спеціалізовані установи, що проводять судові експертизи, мають право одержувати від судів, органів дізнання і досудового слідства знаряддя злочину та інші речові докази щодо яких закінчено провадження у справах, для використання в експертній та науковій діяльності. При цьому, частиною 4 ст. 69 КПКУ експерту заборонено за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи, що може знівелювати результати експертизи, при проведенні якої в якості порівняльного матеріалу використовувався об’єкт, вміщений до обліку та який не надавався судовому експерту як один з об’єктів експертизи.

Не виключена можливість використання натурних об’єктів (зразків взуття, запірно-пломбувальних пристроїв, зброї, бланків документів, документів, зміст яких змінено у ході злочинної діяльності тощо), отриманих відповідно до зазначеного Закону України “Про судову експертизу” та поміщених до обліків, при складанні пошукових карток з метою, наприклад, пошуку знарядь злочину, якими залишені сліди, виявлені при проведенні оглядів місць подій. Тобто, об’єкти вміщені до інформаційно-довідкових обліків можуть використовуватися як при проведенні слідчих (розшукових) дій, так і при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Викладене вище дає змогу визначити положення, які, на наш погляд, повинні знайти своє відображення у КПКУ, щонайменше, щодо:

- проведення перевірок криміналістичної значущої інформації (слідів рук, шкіри людини, взуття, рукавичок знарядь зламу тощо) за криміналістичними обліками (ст. 71 (“Спеціаліст”), ст. 237 (“Огляд”) тощо КПКУ);
- використання в якості зразків для порівняльного дослідження об’єктів, вміщених до інформаційно-довідкових колекцій при проведенні експертиз (ст. 245 (“Отримання зразків для експертизи”) КПКУ).

Таким чином, визначені вище етапи роботи з криміналістичною значущою інформацією (на прикладі дактилоскопічної), а саме: виявлення,

фіксації й вилучення на місці події, перевірки за криміналістичними обліками, використання інформаційно-довідкових обліків при проведенні експертиз тощо, повинні знайти свою регламентацію у КПКУ, та, можливо, на рівні спеціального закону (наприклад, “Про державну криміналістичну реєстрацію”). Для цього ця діяльність повинна стати об’єктом теоретично-правових досліджень на предмет віднесення тих чи інших зазначених етапів роботи до слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому, працівникам слідчих та оперативних підрозділів, спеціалістам-криміналістам та судовим експертам вкрай необхідна правова регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації з метою використання результатів такого функціонування разом з іншими доказами при створенні належної доказової бази вини підозрюваних (обвинувачених) у вчиненні злочинів, незалежно до яких дій (гласних або негласних) врешті-решт буде віднесена зазначена діяльність. І це, на наш погляд, одне з першочергових завдань законодавця.

Список використаних джерел

1. *Полтавський А.А.* К вопросу о совершенствовании дактилоскопических учетов органов внутренних дел Украины / А.А. Полтавский // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ: спец. вип.: у 4-ч. — Луганск: РВВ ЛАВС, 1999. — Ч. 1.
2. *Полтавський А.О.* До проблеми правового забезпечення функціонування дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ України / А.О. Полтавський // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. — Луганськ: РВВ ЛАВС, 2000. — Вип. 4.
3. *Полтавський А.О.* Криміналістична реєстрація: шляхи вдосконалення / А.О. Полтавський // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України: спец. вип.: у 2-х ч.— Луганськ: РВВ ЛІВС України, 2005. — Ч. 2.
4. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України / відп. ред. В.Ф. Бойко, В.Г. Гончаренко. — К.: Юрінком Інтер, 1997.
5. Криміналістика: учебник / под ред. Р.С. Белкина. — М.: Юрид. лит-ра, 1986. — С. 200.
6. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 22. — С. 303.
7. Про міліцію: закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Законодавство України про судову і правоохоронну діяльність. — 2001.— С. 235–237.
8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради. — 1993. — № 35. — С. 358.
9. Про затвердження інструкції про формування, ведення і використання криміналістичних обліків Криміналістичного центру МВС України: наказ МВС України № 190 від 14.01.1994 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0091-94>.
10. Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: наказ МВС України № 785 від 11.09.2001. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01>.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2-х т. — Х.: Право, 2012. — Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. — 768 с.
12. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 28. — С. 232.

Резюме

В статье освещаются проблемные вопросы правовой регламентации функционирования системы криминалистической регистрации в раскрытии и расследовании преступлений Уголовным процессуальным кодексом Украины. Сформулированы предложения по совершенствованию этой деятельности на законодательном уровне.

Summary

In the article the problem questions of legal reclamation of functioning of the system of the criminalistical registration of detection and investigation of crimes by Criminal Code of Ukraine are being elucidated. Were formulated the suggestions for improvement of his activity on the legislative level.

УДК 343.982.4

Ю.О. Мазниченко, канд. юрид. наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглянуті методичні та організаційні аспекти застосування графічних інформаційних моделей у ході проведення судово-експертних досліджень з використанням автоматизованих інформаційних систем. Надані практичні рекомендації, що сприятимуть підвищенню ефективності інформаційного забезпечення пізнавальної діяльності судового експерта шляхом використання засобів комп'ютерного моделювання.

Інформатизація судової експертизи в останні десятиліття сприяла широкому використанню комп'ютерних інформаційних технологій для вирішення широкого кола експертних завдань у ході судово-експертних досліджень. Сучасні інформаційні технології значно розширили можливості судової експертизи як у частині створення достовірних моделей об'єктів експертного дослідження, так і повноти отримання даних про них.

Для інформаційного забезпечення автоматизованого проведення експертних дослідницьких процедур на різних стадіях судової експертизи розробляються методики, невід'ємною складовою яких є створення